

ZESPÓŁ SZKÓŁ MUZYCZNYCH IM. CZESŁAWA NIEMENA
WE WŁOCŁAWKU

**PROGRAM NAUCZANIA
PRZEDMIOTU FORTEPIAN DODATKOWY**

**PIERWSZY ETAP EDUKACYJNY:
OGÓLNOKSZTAŁCĄCA SZKOŁA MUZYCZNA
I PAŃSTWOWA SZKOŁA MUZYCZNA I STOPNIA**

Opracowanie:
Ewa Grębocka – Stachowiak
Monika Rupczak

Włocławek 2012r.

Program nauczania dla przedmiotu fortepian dodatkowy przeznaczony jest dla pierwszego etapu edukacyjnego - dla uczniów Ogólnokształcącej Szkoły Muzycznej, jak również Państwowej Szkoły Muzycznej I stopnia /cykl sześcioletni i czteroletni/ Zespołu Szkół Muzycznych im. Czesława Niemena we Włocławku.

Został opracowany w oparciu o następujące akty prawne:

- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 9 grudnia 2010 r. w sprawie podstaw programowych kształcenia w zawodach szkolnictwa artystycznego w publicznych szkołach artystycznych (Dz.U. 2011 Nr 15, poz. 70)
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 25 lutego 2011 r. w sprawie dopuszczania do użytku w szkołach artystycznych programów nauczania oraz dopuszczania do użytku szkolnego podręczników dla szkół artystycznych (Dz. U. 2011 Nr 52, poz. 268)

Autorki programu: Ewa Grębocka – Stachowiak
 Monika Rupczak

SPIS TREŚCI:

- I. Wstęp
- II. Cele kształcenia
- III. Programowe treści nauczania
Sposoby realizacji zamierzeń dydaktycznych
Osiągnięcia uczniów
- IV. Gamy – rozkład materiału
- V. Kryteria, formy i sposoby oceniania
- VI. Propozycje repertuarowe
- VII. Komentarz do realizacji programu

I. Wstęp

Program nauczania dla przedmiotu fortepian dodatkowy został opracowany w oparciu o obowiązujące akty prawne oraz w zgodzie ze statutem szkoły. Przeznaczony jest dla pierwszego etapu edukacyjnego - dla uczniów Ogólnokształcącej Szkoły Muzycznej, jak również Państwowej Szkoły Muzycznej I stopnia /cykl sześcioletni i czteroletni/ Zespołu Szkół Muzycznych im. Czesława Niemena we Włocławku.

Program zawiera cele edukacyjne i materiał nauczania. Określa umiejętności, jakie uczeń powinien nabyć w wyniku uczestniczenia w zajęciach, a także samodzielnej pracy przy instrumencie. Program precyzuje kryteria i formy oceniania. Zawarta w programie literatura fortepianowa stanowi jedynie propozycję, zaś o jej ostatecznym doborze decyduje nauczyciel przedmiotu.

Z punktu widzenia pragmatyki pedagogiki muzycznej, program ma charakter otwarty. Jego poszczególne części można uzupełniać, modyfikować w zależności od sytuacji dydaktycznej. Twórcze i elastyczne korzystanie z zawartych w niniejszym opracowaniu wskazówek pozwoli nauczycielowi osiągnąć zamierzone wyniki pracy i kierować rozwojem ucznia.

Uczniowie Ogólnokształcącej Szkoły Muzycznej, jak i Państwowej Szkoły Muzycznej I stopnia realizują przedmiot fortepian dodatkowy w wymiarze 1 i 1/3 godziny lekcyjnej. Oznacza to, iż przez dwa lata nauki lekcja odbywa się raz w tygodniu i trwa pół godziny. Nauka fortepianu dodatkowego przewidziana jest na piąty i szósty rok nauki w Ogólnokształcącej Szkole Muzycznej i w Państwowej Szkole Muzycznej I stopnia – cykl sześcioletni oraz na trzeci i czwarty rok nauki w Państwowej Szkole Muzycznej I stopnia – cykl czteroletni /wyjątek stanowią organiści, dla których przedmiot ten przypada na pierwszy i drugi rok nauki /.

II. Cele kształcenia

1. Zainteresowanie ucznia muzyką jako jedną z dziedzin życia duchowego człowieka.
2. Rozbudzanie zapału do muzyki.
3. Rozwijanie wyobraźni muzycznej ucznia oraz jego naturalnej potrzeby ekspresji.
4. Budzenie wrażliwości estetycznej, kształtowanie wrażliwości muzycznej i poczucia piękna.
5. Nauczanie podstaw gry na fortepianie wraz z umiejętnością rozumienia struktury, treści, formy i wyrazu języka muzycznego opracowywanych utworów.
6. Nauczanie zasad notacji w stopniu umożliwiającym uczniowi samodzielne odczytywanie prostego zapisu nutowego.
7. Wdrażanie ucznia do systematycznej i świadomej pracy w domu. Przystosowanie ucznia do samodzielnego i świadomego opracowywania krótkich i łatwych utworów muzycznych.
8. Rozwijanie umiejętności gry a vista, gry ze słuchu.
9. Nauczanie umiejętności muzykowania zespołowego.
10. Praktyczne poznanie literatury fortepianowej w zakresie przewidzianym programem nauczania.

III Programowe treści nauczania, sposoby realizacji zamierzeń dydaktycznych, osiągnięcia uczniów

**PIERWSZY ROK NAUKI
KLASA PIĄTA CYKLU SZESZCIOLETNIEGO
KLASA TRZECIA CYKLU CZTEROLETNIEGO /ORGANIŚCI – KLASA PIERWSZA/**

Lp	Programowe treści nauczania	Formy realizacji, sytuacje edukacyjne	Wskaźniki osiągnięć ucznia – zamierzone efekty i nabyte umiejętności
1	Podstawowa wiedza w zakresie historii instrumentu i jego budowy.	Obejrzenie instrumentu, zapoznanie ucznia z działaniem mechanizmu, układem klawiatury i funkcją pedałów. Omówienie różnic między fortepianem a pianinem. Zaprezentowanie walorów brzmieniowych instrumentu.	Uczeń potrafi prawidłowo nazwać poszczególne części fortepianu i rozumie działanie mechaniki. Zna nazwy klawiszy; orientuje się w rejestrach instrumentu i jego możliwościach brzmieniowych.
2	Podstawy prawidłowego aparatu gry.	Omówienie prawidłowej postawy przy instrumencie. Ćwiczenia rozluźniające rąk, służące uzyskaniu swobody podczas grania. Wyrabianie nawyku prawidłowej postawy przy instrumencie (odległość ławy od fortepianu, odpowiednia wysokość, ustawienie nóg). Ćwiczenia pomagające w oparciu i ułożeniu ręki na klawiaturze. Ćwiczenia uaktywniające palce (bez klawiatury i na klawiaturze).	Uczeń potrafi prawidłowo usiąść przy instrumencie. Swobodnie przenosi ręce i poprawnie układa je na klawiaturze, wykonuje prawidłowe ruchy palcami.
3	Wybrane elementy techniki gry.	Wprowadzanie i rozwijanie elementów techniki fortepianowej: kontrolowanie swobody ramion, łokci i przegubów; stosowanie artykulacji portato, wprowadzenie staccato i legato; ćwiczenia wzmacniające palce i rozwijające ich biegłość; ćwiczenia na podkładanie pierwszego palca przy grze legato. Wykonywanie dwudźwięków dostosowanych do rozpiętości dłoni ucznia.	Uczeń potrafi w naturalny sposób ułożyć ręce na klawiaturze i z pomocą nauczyciela kontrolować swobodę aparatu. Wykonuje gamy zgodnie z rozkładem materiału oraz ćwiczenia techniczne i utwory, stosując artykulację portato i pozostałe poznane rodzaje

			artykulacji. Grając legato, poprawnie podkłada pierwszy palec. Prawidłowo wykonuje dwudźwięki portato.
4	Zasady notacji oraz czytanie a vista.	Zapoznanie ucznia z elementami zapisu muzycznego: system dwóch pięciolinii, czytanie nut w kluczu wiolinowym i basowym, aplikatura. Utrwalanie tych wiadomości w formie ćwiczeń. Poznawanie oznaczeń dynamicznych i artykulacyjnych.	Uczeń potrafi nazwać i zagrać dźwięki w kluczu wiolinowym i basowym. Stosuje palcowanie zgodne z zapisem. Realizuje poznane oznaczenia dynamiczne (piano, forte, crescendo, diminuendo), artykulacyjne (portato, w zależności od stopnia zaawansowania również staccato i legato).
5	Samodzielna praca nad utworem.	Rozczytywanie z uczniem utworów ze zwróceniem uwagi na dokładną realizację zapisu nutowego. Precyzyjne wyjaśnianie, w jaki sposób ma pracować nad utworem. Stosowanie zróżnicowania dynamicznego melodii i akompaniamentu, rozwijanie świadomości budowy formalnej łatwych utworów. Kształcenie umiejętności interpretacji utworów zgodnie z ich charakterem i nastrojem. Uświadamianie uczniowi znaczenia samodzielnej pracy w domu – położenie nacisku na systematyczność i wy gospodarowanie odpowiedniej ilości czasu.	Uczeń ćwiczy w domu systematycznie i samodzielnie. Przygotowuje się do lekcji zgodnie ze wskazówkami nauczyciela. Stara się dokładnie realizować zapis nutowy.
6	Przygotowanie do muzykowania zespołowego.	Wykonywanie z uczniem prostych utworów na cztery ręce. Uczenie współpracy w duecie i słuchania gry drugiej osoby. Zwracanie uwagi na synchronizację działań. Uwrażliwianie na proporcje dźwiękowe partii solisty i akompaniatora.	Uczeń potrafi wykonać prosty utwór na cztery ręce. Zna podstawowe zasady wspólnego muzykowania. Stara się dostosować do roli solisty lub akompaniatora.
7	Program na zakończenie etapu edukacyjnego.	Zaprezentowanie przez nauczyciela utworów proponowanych do realizacji, by uczeń miał możliwość dokonania wyboru wspólnie z nauczycielem. Ćwiczenie zadanego programu..	Uczeń opanował zadany w ciągu roku materiał. Zaprezentował przygotowany program i zaliczył go podczas zajęć lekcyjnych.

DRUGI ROK NAUKI
KLASA SZÓSTA CYKLU SZEŚCIOLETNIEGO
KLASA CZWARTA CYKLU CZTEROLETNIEGO /ORGANIŚCI – KLASA DRUGA/

Lp	Programowe treści nauczania	Formy realizacji, sytuacje edukacyjne	Wskaźniki osiągnięć ucznia – zamierzone efekty i nabyte umiejętności
1	Podstawowa wiedza w zakresie historii instrumentu i jego budowy.	Omówienie historii fortepianu i jego prototypów. Zapoznanie ze znanymi markami fortepianów. Poznawanie najwybitniejszych kompozytorów muzyki fortepianowej.	Uczeń zna budowę fortepianu. Potrafi nazwać jego poszczególne części. Posiada podstawową wiedzę z zakresu historii instrumentu (czas powstania, konstruktor) oraz zna jego prototypy. Potrafi wymienić znane marki fortepianów. Zna najwybitniejszych kompozytorów muzyki fortepianowej.
2	Podstawy prawidłowego aparatu gry.	Utrwalanie prawidłowej postawy przy instrumencie. Praca z uczniem nad świadomym rozluźnianiem aparatu gry (opuszczone ramiona, luźne łokcie, elastyczne przeguby i dłonie) – położenie nacisku na samokontrolę. Uświadamianie uczniowi wpływu postawy i poprawności aparatu gry na jakość i barwę dźwięku.	Umiejętność zachowania prawidłowej postawy, ułożenia prawej i lewej ręki na klawiaturze.
3	Wybrane elementy techniki gry.	Wprowadzenie nowych zagadnień techniczno – wykonawczych. Ćwiczenia poprawiające niezależność artykulacyjną obu rąk. Rozwijanie techniki palcowej. Praca nad techniką akordową: dwudźwięki i trójdzźwięki portato. Omawianie przez nauczyciela zagadnień technicznych zawartych w realizowanych utworach. Zaproponowanie uczniowi różnych sposobów ćwiczenia z podkreśleniem dbałości o jakość dźwięku. Ćwiczenia	Umiejętność gry z zachowaniem podstawowych sposobów artykulacji, dynamiki i frazowania. Umiejętność gry akordów i ozdobników.

		polegające na eksponowaniu linii melodycznej na tle akompaniamentu. Stosowanie pedału rytmicznego i synkopowanego.	
4	Zasady notacji oraz czytanie a vista.	Gra a vista łatwych utworów podczas lekcji. Dbłość o dokładną realizację zapisu nutowego i określeń wykonawczych. Zwracanie uwagi na poprawność i płynność wykonania.	Umiejętność równoczesnego czytania z dwóch pięciolinii w kluczu wiolinowym i basowym. Umiejętność czytania a vista łatwych i krótkich utworów.
5	Samodzielna praca nad utworem.	Omówienie przez nauczyciela stylu twórczości kompozytora, epoki w której tworzył oraz charakteru danego utworu. Prezentacja utworów w celu uświadomienia uczniowi oczekiwanego efektu jego pracy. Precyzyjne wyjaśnienie wymagań nauczyciela – wskazanie utworów lub ich fragmentów, które uczeń ma przygotować na kolejną lekcję; podanie sposobów ćwiczenia. Sprawdzanie i omawianie realizowanych przez ucznia zadań. Rozwijanie świadomości muzycznej ucznia poprzez mobilizowanie go do analizy własnej gry. Dążenie poprzez rozbudzanie wyobraźni ucznia do uzyskania zamierzonego efektu brzmieniowego. Uwrażliwianie ucznia na jakość dźwięku.	Uczeń dba o właściwą jakość dźwięku i różnicuje go w zależności od charakteru utworu. Posiada umiejętność samodzielnego opracowania łatwego utworu, z uwzględnieniem właściwego frazowania, artykulacji, tempa, dynamiki i stylistyki utworu.
6	Przygotowanie do muzykowania zespołowego.	Wykonywanie utworów na cztery ręce (duet: uczeń – nauczyciel lub uczeń – uczeń). Uczenie współdziałania i wzajemnej odpowiedzialności. Znajomość obu partii utworu. Ćwiczenie prostych akompaniamentów z repertuaru wykonywanego na instrumencie głównym.	Umiejętność grania prostych akompaniamentów z repertuaru wykonywanego na instrumencie głównym lub gry na cztery ręce.
7	Program na zakończenie etapu edukacyjnego.	Wybór programu przez nauczyciela z uwzględnieniem możliwości i preferencji ucznia. Przygotowanie repertuaru do przesłuchania końcoworocznego i zaprezentowanie go przed nauczycielami.	Uczeń opanował zadany w ciągu roku materiał. Poprawnie wykonał podczas przesłuchania końcoworocznego następujący program: etiudę lub etiudy o zróżnicowanej problematyce

			technicznej, uwzględniającej możliwości ucznia, utwór polifoniczny lub dawnych mistrzów, utwór dowolny lub na cztery ręce; zaprezentował grę a vista.
--	--	--	---

IV. Gamy – rozkład materiału

PIERWSZY ROK NAUKI

Klasa V/c6 i III/c4, organiści – klasa I/c4

Gamy durowe do czterech znaków przykluczowych oraz wybrane gamy molowe harmoniczne i melodyczne równoległe do poznanych gam durowych wykonywane każdą ręką oddzielnie, najpierw artykulacją portato w obrębie jednej oktawy, a następnie legato przez dwie oktawy. Trójdźwięki toniczne rozłożone w obrębie oktawy, w przewrotach, każdą ręką oddzielnie. Trójdźwięki toniczne w formie akordów w przewrotach, każdą ręką oddzielnie.

DRUGI ROK NAUKI

Klasa VI/c6 i IV/c4, organiści – klasa II/c4

Gamy durowe wszystkie, molowe harmoniczne i melodyczne do czterech znaków przykluczowych w obrębie dwóch lub czterech oktaw.

Pasaże toniczne wraz z przewrotami w ruchu równoległym w obrębie dwóch lub czterech oktaw.

Kadencje.

V. Kryteria, formy i sposoby oceniania

Uczeń oceniany jest według następujących kryteriów:

- poprawność aparatu gry – w tym postawa ucznia przy instrumencie, ustawienie i swoboda aparatu gry,
- postępy w zdobywaniu umiejętności warsztatowych – w tym biegłość palcowa, artykulacja, dynamika, pedalizacja, niezależność rąk, umiejętność zachowania właściwych proporcji brzmieniowych między melodią i akompaniamentem,
- bezbłędnosc wykonania – w tym prawidłowe odczytanie tekstu i opanowanie utworu,
- zrozumienie budowy formalnej utworu, zgodność interpretacji z budową, stylowość wykonania, właściwy dobór tempa,
- postępy w zdobywaniu środków wykonawczych,
- walory artystyczne wykonywanych utworów – w tym estetyka brzmienia, umiejętność prowadzenia frazy, odpowiedni dobór środków technicznych w celu osiągnięcia właściwej interpretacji utworu,
- wykonanie prezentowanego programu z pamięci,
- spełnienie wymagań programowych dla danego roku,
- wykroczenie ponad obowiązujący program nauczania,
- systematyczność i pilność ucznia,
- aktywny udział (czynny lub bierny) w koncertach szkolnych i środowiskowych,

Uczeń ma możliwość zaprezentowania przygotowanego programu i zostaje oceniony podczas:

- lekcji (przygotowanie do lekcji, zaliczenie utworu itp.)
- popisów – klasowych, sekcyjnych i międzysekcyjnych
- audycji muzycznych
- koncertów szkolnych i pozaszkolnych
- przesłuchania końcowego

Oceny gry ucznia podczas lekcji i po występie dokonuje nauczyciel fortepianu dodatkowego w ustnej formie opisowej lub w formie oceny cząstkowej. Ocena śródroczna i końcoworoczna z przedmiotu fortepian dodatkowy zostaje wystawiona przez nauczyciela przedmiotu.

Oceny klasyfikacyjne ustalone zostały w stopniach według następującej skali:

stopień celujący	- 6	(ilość punktów 25)
stopień bardzo dobry	- 5	(ilość punktów 21 – 24)
stopień dobry	- 4	(ilość punktów 16 – 20)
stopień dostateczny	- 3	(ilość punktów 13 – 15)
stopień dopuszczający	- 2	(ilość punktów 11 – 12)
stopień niedostateczny	- 1	(ilość punktów – do 10)

VII. Literatura przedmiotu

PIERWSZY ROK NAUKI

Szkoły na fortepian (do wyboru)

- M. Aaron: *Methode de piano*
- Z. Drzewiecki, J. Ekier: *Gamy i pasaże na fortepian, cz. I*
- J. Garścia: *Abecadło na fortepian*
- J. Garścia: *Muzyczne ABC przy fortepianie*
- M. Grzebalska: *Krasnoludki grają na fortepianie. Elementarz muzyczny młodego pianisty*
- A. Lachert: *Nuta, dźwięk, klawisz*
- I. Leszczyńska, W. Paprocki: *Malec przy fortepianie*
- K. Longchamps-Druszkiewiczowa: *Podręcznik początkowego nauczania gry na fortepianie*
- W. Markiewiczowa: *Do-re-mi-fa-sol*
- M. Niemira: *Szkoła na fortepian cz. I i II*
- M. Preuschoff-Kaźmierczakowa: *Fortepian dla najmłodszych*
- L.I. Rojzman, W.A. Natanson: *Junyj pianist (Młody pianista), cz. I*
- A. Różycki: *Elementarna szkoła na fortepian op. 50*

Etiudy (do wyboru)

- K. Czerny: *Pierwszy nauczyciel op. 599*
- H. Gnesina: *Małe etiudy dla początkujących*
- S. Raube (opracowanie): *Etiudy dla dzieci, z. I*
- A. Różycki (opr. S. Raube): *Wybór etiud op. 7, op. 12 i inne*
- W. Sawicka, G. Stempniowa (opracowanie): *Etiudy, z. I*
- L. Schytte: *25 Łatwych etiud op.108*
- L. Schytte: *Etiudy op. 106*
- D. Wilkomirska (opracowanie): *Etiudy dla początkujących*

Utwory polifonizujące i polifoniczne , utwory dawnych mistrzów (do wyboru)

- B. Bartók: *Die Erste Zeit am Klavier (Pierwsze chwile przy fortepianie) Musica, Budapest*
M. Frey: *Dwanaście łatwych utworów polifonicznych*
J. Hofmann, A. Rieger: *Dawne tańce i melodie, cz. I*
L. Mozart: *Menuet d-moll (zbiór Chrestomatija cz. I)*
Z. Śliwiński (opracowanie): *Z dawnych wieków*

Formy klasyczne (do wyboru)

- J. Garścia: *Sonatiny op. 4*
J. Garścia: *Sonatiny op. 38*
J. Garścia: *Sonatiny op. 51*
J. Garścia: *Rondino op. 52 nr 1*
J. Garścia: *2 Sonatiny i wariacje op. 68*
J. Hofmann, A. Rieger (opracowanie): *Wybrane sonatiny, z. I*
L. Miklaszewski: *Sonatina C-dur, nr 1, Sonatina c-moll, nr 2, Sonatina G-dur, nr 3*
S. Raube (opracowanie): *Wybór sonatin dla dzieci, cz. I*

Utwory różne (do wyboru)

- E. Altberg (opracowanie): *Czytanki muzyczne, z. I*
B. Bartok: *Mikrokosmos, z. I (numery 1 – 23), Musica, Budapest*
W. Chmielowska: *Świątek dziecięcy*
P. Czajkowski: *Album dla młodzieży op. 39 (łatwiejsze)*
J. Garścia: *Miniatury op.5*
J. Garścia: *Obrazki muzyczne dla najmłodszych op.21*
J. Garścia: *Ulubione nutki op.27*
J. Garścia: *Igraszki zimowe*
D. Kabalewski: *Łatwe utwory op.39*
S. Prószyński: *Łatwe utwory*

S. Raube (opracowanie): *Żabki i inne utwory dla dzieci na fortepian*
A. Rowley: *Utwory dziecięce op. 3*
A. Rowley: *Erholung (Wytchnienie) op.37 (łatwiejsze)*
A. Rowley: *Wróżki i Elfy op. 38 (Echo)*
F. Rybicki: *Zaczynam grać op. 20*
Łatwe utwory na fortepian (Liogkije piesy dlia fortepiano) (wyd. Sowietskij Kompozitor)

Utwory na cztery ręce (do wyboru)

E. Altberg, Z. Romaszkowa (opracowanie): *Na 4 ręce - wybór utworów na fortepian*
A. Diabelli: *Ćwiczenia melodyjne op.149*
J. Garścia: *Graj ze mną na 4 ręce op.37*
J. Garścia: *Muzyczne ABC przy fortepianie*
J. Garścia: *Piosenki mojego dzieciństwa op. 63 na cztery ręce (łatwiejsze)*
L. Lubomodrowa, K. Sorokin, A. Tumanian: *Chrestomatija pedagogiczeskowo repertuara dla fortepiano*
S. Majkapar (opracowanie Z. Śliwiński): *Pierwsze kroki. Zbiór utworów na 4 ręce*
A. Różycki: *ABC na fortepian (łatwiejsze utwory na 4 ręce)*
R. Twardowski: *W gajku zielonym*

DRUGI ROK NAUKI

Czytanie nut a prima vista

Utworky wybrane z zakresu materiału dla pierwszego roku nauki.

Ćwiczenia techniczne (do wyboru)

E. Altberg, Z. Romaszkowa: *313 wprawek*

Szkoły na fortepian (do wyboru)

A. Lachert: *Nuta, dźwięk, klawisz*

S. Lachowicka, L. Varenbojm: *Сборник фортепианных пьес, этюдов и ансамблей для начинающих (Zbiór utworów fortepianowych dla początkujących), cz. I /trudniejsze/, Cz. II, cz. III*

N. Lubomudrowa, K. Sorokin, A. Tumanian: *Chrestomatija pedagogiczeskogo repertuara dla fortepiano (Wypisy z pedagogicznego repertuaru fortepianowego), t. 1 cz. I /trudniejsze/ cz. II*

A. Nikołajew (opracowanie): *Szkoła igry na fortepiano (Szkoła na fortepian), t. 1, cz. I /trudniejsze/, cz. II*

E. Schütte – Kötschau: *Schule des Klavierspiele (Szkoła na fortepian)*

Etiudy (do wyboru)

J. P. Burgmüller: *Studia op. 100 (łatwiejsze)*

K. Czerny: *Pierwszy nauczyciel op. 599 cd.*

K. Czerny (opracowanie S. Raube): *Wybór etiud (łatwiejsze)*

K. Czerny (opracowanie M. Wiłkomirska): *Wybór etiud op. 139, 599, 636 (łatwiejsze)*

F. Le Couppey: *Azbuka (Elementarz) op. 17*

J. Duvernoy: *Etiudy elementarne op. 176*

E. Fedorczenko, E. Efruzi (opracowanie): *Избранные этюды на двойные ноты и аккорды для фортепиано (Wybrane etiudy na podwójne dźwięki)*, z. I

J. Garścia: *Małe etiudy polirytmiczne op. 23*

H. Gnesina: *23 Małe etiudy dla początkujących*

H. Lemoine: *Etiudy dziecięce op. 37*

N. Nikołajew, W. A. Natanson, S. Kisiel (opracowanie): *Sbornik etiudow i technicznych pies russkich i sowietskich kompozitorow (Zbiór etiud i utworów technicznych kompozytorów rosyjskich i radzieckich)*, z. I /łatwiejsze/

S. Raube (opracowanie): *Etiudy dla dzieci, z. I, z. II*

A. Różycki (opracowanie S. Raube): *Wybór etiud op. 7, op. 12 cd.*

W. Sawicka, G. Stempniowa (opracowanie): *Etiudy, z. I cd., z. II*

L. Schytte: *25 Łatwych etiud op. 108*

L. Schytte: *Etiudy op. 106 cd.*

D. Wiłkomirska (opracowanie): *Etiudy dla początkujących*

D. Wiłkomirska (opracowanie): *Wybór etiud na podwójne dźwięki (łatwiejsze)*

Utwory polifonizujące i polifoniczne , utwory dawnych mistrzów (do wyboru)

E. Altberg (opracowanie): *Czytanki muzyczne, z. I*

E. Altberg (opracowanie): *Wybór utworów z XVII i XVIII w., z. I*

Anonimy czeskie: *Kutnohorska knižka menuetow (Menuety z Kutnej Hory)*

J. S. Bach: *Łatwe utwory*

J. S. Bach: *Drobne utwory*

J.S. Bach: *Małe preludia*

B. Bartók: *Die erste Zeit am Klavier (Pierwsze chwile przy fortepianie)*

J. Hofmann, A. Rieger (opracowanie): *Dawne tańce i melodie, z. I cd., z. II (łatwiejsze)*

J. Hofmann, A. Rieger (opracowanie): *Szkoła czytania nut, nr 141 (A-a kotki dwa), nr 143 (Wyszła Marysia), nr 144 (Melodia ludowa), nr 147 (Oj, wyjeżdżaj), nr 150 (Kołysanka), nr 152 (Pod krakowem), nr 157 (Jest drożyna), nr 159 (Pójdźcież chłopcy)*

S. Lachowicka, B. Wolman (opracowanie): *Sbornik polifonicznych pies (Utwory polifoniczne)*

Z. Sliwiński (opracowanie): *Z dawnych wieków*

G. Türk: *Menuety*

Formy klasyczne (do wyboru)

J. Garścia: *Sonatiny op. 4*

J. Garścia: *Sonatiny op. 38*

J. Garścia: *Sonatiny op. 51*

J. Garścia: *2 Sonatiny i wariacje op. 68*

J. Hofmann, A. Rieger (opracowanie): *Wybrane sonatiny, z. I*

N. Lubomudrowa, K. Sorokin, A. Tumanian: *Chrestomatija pedagogicznego repertuara dla fortepiano (Wypisy z pedagogicznego repertuaru fortepianowego), t. I, t. II*

L. Miklaszewski: *Sonatina C-dur, nr 1, Sonatina c-moll, nr 2, Sonatina G-dur, nr 3*

S. Raube (opracowanie): *Wybór sonatin dla dzieci, cz. I, cz. II*

L. Brustinow: *Koncert dziecięcy C-dur*

Utwory różne (do wyboru)

E. Altberg (opracowanie): *Czytanki muzyczne, z. I*

E. Altberg (opracowanie): *6 Utworów polskich kompozytorów (łatwiejsze)*

B. Bartók: *Die erste Zeit am Klavier (Pierwsze chwile przy fortepianie)*

B. Bartók: *Mikrokosmos, z. I, z. II*

B. Bartók: *Gyermekeknek (Dla dzieci), z. I, z. II, z. III*

A. Chaczaturian: *Album dziecięcy, cz. I*

P. Czajkowski: *Album dla młodzieży op. 39 (łatwiejsze)*

K. Drobner: *Ulica mistrzów zegarmistrzów (łatwiejsze)*

J. Dzielska: *Kolorowe kamyki*

J. Garścia: *Igraszki zimowe*

J. Garścia: *Ikebana*

J. Garścia: *Najłatwiejsze utwory dla dzieci op. 3 cd.*

J. Garścia: *Miniatury op. 5*

J. Garścia: *Obrazki muzyczne dla najmłodszych op. 21*

J. Garścia: *Ulubione nutki op. 27*

J. Garścia: *Rondino op. 52, nr 1; Scherzino op. 52, nr 2; Małe wariacje op. 52, nr 3*

I. Garztecka: *Tańce polskie*

I. Garztecka: *Utwory dla dzieci (łatwiejsze)*

H. Gnesina: *Pieski — kartinki (Utwory — obrazki) (łatwiejsze)*

H. Gnesina: *Maleńkije piesy (Miniatury) (łatwiejsze)*

A. Greczaninow: *Dietskij albom (Album dla dzieci) op. 98*

A. Greczaninow: *Glassperlen (Szkłane perły) op. 123*

A. Greczaninow: *Albom dieduszki (Album dziadunia) op. 119*

D. Kabalewski: *Łatwe utwory op. 39*

D. Kabalewski: *Utwory wybrane op. 27*

T. Kassern: *Słodki kramik (łatwiejsze)*

A. M. Klechniowska: *Igraszki na fortepian*

J. Lefeld: *Utwory fortepianowe dla dzieci*

W. Łabuński: *Łatwe utwory*

J. Łuciuk: *Improwizacje dziecięce (łatwiejsze)*

J. Łuciuk: *Sonatina nr 1 (całość)*

S. Majkapar: *Biriulki (łatwiejsze)*

J. Maksymiuk: *Krople i kropelki (łatwiejsze)*

W. Markiewiczówna: *Kolorowe obrazki z. I, z. II*

P. Perkowski: *Łatwe utwory*

S. Prószyński: *Łatwe utwory cd.*

S. Raube (opracowanie): *Żabki i inne utwory dla dzieci na fortepian*

A. Rowley: *Erholung (Wytchnienie) op. 37*

A. Rowley: *Aus meinem Skizzenbuch (Z mojego szkicownika) op. 39 (łatwiejsze)*

F. Rybicki: *Zaczynam grać op. 20 cd.*

F. Rybicki: *Już gram*

F. Rybicki: *Gram wszystko*

F. Rybicki: *Ten nasz ogródeczek*

F. Rybicki: *Mały modernista*

F. Rybicki: *Pieśni ludowe op. 46*

R. Schumann: *Album dla młodzieży op. 68 (łatwiejsze)*

D. Szostakowicz: *Dietskij albom, (Album dla dzieci) cd.*

Utwory na cztery ręce (do wyboru)

- E. Altberg, Z. Romaszkowa (opracowanie): *Wybór łatwych utworów na 4 ręce, z. I*
- E. Altberg (opracowanie): *Francuski wachlarzyk. Wybór łatwych utworów na fortepian na 4 ręce*
- J. Garścia: *Graj ze mną na 4 ręce op. 37*
- A. Greczaninow: *Na zielonym ługu. 10 liogkich pies dla fortepiano w 4 ruki (Na zielonej łące. 10 łatwych utworów na fortepian na 4 ręce) op. 99*
- S. Lachowicka, L. Barenbojm (opracowanie): *Sbornik fortepiannych pies, etiudow i ansamblej (Zbiór utworów fortepianowych, etiud i utworów na 4 ręce)*
- J. Łuciuk: *Mini-Opus*
- S. Majkpar (opracowanie Z. Śliwiński): *Pierwsze kroki. Zbiór utworów na 4 ręce*
- M. Preuschoff-Każmierczakowa, F. Woźniak: *Muzyka dla najmłodszych*
- S. Raube (opracowanie): *Drobiazgi na fortepian na 4 ręce, z. I*
- I. Strawiński: *Utwory na 4 ręce*
- G. Türk (opracowanie E. Doflein): *Tonstücke für vier Hände (Zbiór utworów na 4 ręce)*

VIII. Komentarz do realizacji programu

Program nauczania przedmiotu fortepian dodatkowy został skonstruowany zgodnie z zasadą kontynuacji procesu nauczania dla dwóch kolejnych lat nauki.

Uczniowi należy zapewnić warunki niezbędne do realizacji programu nauczania. Sala, w której odbywają się zajęcia powinna spełniać określone warunki niezbędne do efektywnej pracy. Akustyka sali powinna być dobra, bez dużego pogłosu. Należy zadbać o właściwe oświetlenie i wentylację klasy. Sala powinna być wyposażona w dobrze nastrojony fortepian lub pianino. Do instrumentu niezbędny jest stołek o regulowanej wysokości. Wskazane jest, aby w sali znajdowała się podręczna biblioteka nutowa i metodyczna, a także metronom. Nauczyciel powinien również mieć możliwość korzystania ze sprzętu do nagrywania i odtwarzania. Ważną rolę w procesie nauczania odgrywa biblioteka szkolna, zaopatrzona w podstawowe pozycje repertuarowe zawarte w programie nauczania, pozycje metodyczne, ewentualnie nagrania z zakresu muzyki fortepianowej.

Zawarte w programie treści nauczania, sposoby ich realizacji oraz osiągnięcia uczniów zostały ujęte w formę tabeli. Tabela ukazuje bezpośredni związek między sposobami realizacji treści nauczania a umiejętnościami uczniów, a poprzez czytelny przekaz pozwala osobom korzystającym z programu na łatwiejszy odbiór zawartych w nim informacji. Zarówno materiał zamieszczony w tabelach, jak i rozkład materiału gam oraz propozycje literatury fortepianowej podzielone zostały na następujące części:

- dla pierwszego roku nauki czyli uczniów klasy piątej cyklu sześcioletniego i klasy trzeciej cyklu czteroletniego, a w przypadku instrumentu głównego organy – klasy pierwszej cyklu czteroletniego,
- dla drugiego roku nauki czyli uczniów klasy szóstej cyklu sześcioletniego i klasy czwartej cyklu czteroletniego, a w przypadku instrumentu głównego organy – klasy drugiej cyklu czteroletniego.

Podaną literaturę muzyczną traktować należy jako propozycję i pomoc przy doborze repertuaru w celu realizacji treści zawartych w programie. Podstawowym kryterium wyboru utworów powinny być możliwości i potrzeby ucznia. W doborze stopnia trudności i ilości realizowanych utworów oraz pozostałych elementów programu nauczyciel powinien

uwzględniać indywidualne predyspozycje ucznia, jego potrzebę ekspresji oraz wrażliwość estetyczną.

Indywidualizacja procesu nauczania sprzyja doborowi metod i materiału nauczania tak, by umożliwić uczniowi pełny i wszechstronny rozwój. Dobór utworów o zróżnicowanej problematyce jest niezbędnym elementem wielokierunkowego i proporcjonalnego rozwoju ucznia. Nauczyciel musi czuwać nad wszechstronnym i harmonijnym rozwojem ucznia zarówno pod względem muzycznym, jak i pianistycznym. Repertuar powinien zawierać pozycje ze wszystkich działów materiału nauczania oraz z różnych epok i stylów muzycznych.

Koncepcja programu ma pomóc nauczycielowi w indywidualnym i elastycznym rozplanowaniu pracy z uczniami o różnym poziomie uzdolnień muzycznych. Należy jednak zadbać o to, by uczeń zawsze ćwiczył świadomie i celowo, dążąc do uzyskania oczekiwanego efektu pracy.

Wymagania powinno się dostosowywać zawsze do możliwości ucznia. Zaangażowani w proces nauczania uczniowie zdolni, stosując odpowiednie sposoby ćwiczenia, mogą osiągać efekty większe od przewidzianych programem.